אל נַכְבָּה

מאי 1948: המדינה שלנו והאסון שלהם. כמעט שמונה מאות אלף פלסטינים נעקרו מתוך כ־360 יישובים ערביים, שמרביתם נמחו מעל פני האדמה. הכרה של הסיפור הפלסטיני והכרה בסבל הפלסטיני הכרחיות להתבגרותה של החברה הישראלית, לתחושת חוסנה וליכולתה להציץ במראה תוך ביקורת עצמית.

ברוך קימרלינג

אני מתגורר בפרוור ירושלמי המכונה בפי כולם "מבשרת". זוהי שכונה חדשה ומתפתחת של מעמד בינוני־גבוה, אשכנזי בעיקרו. בגלגולו הקודם היה זה מושב כושל למדי, שהוקם ב־1956 ויושב על ידי "מרוקאים", עד שבאו קבלנים ויזמים והפכוהו ל"מבשרת". ביישוב זה הוקם בעבר "מרכז קליטה", המשמש היום בעיקר את ה"אתיופים". מרכז קליטה זה מעורר את חרדתם של חלק מתושביה החדשים של "מבשרת" (איידס! איידס!) ואת קנאתם של זוגות צעירים, משרידי תושביו הוותיקים של היישוב. אלה האחרונים "פולשים" לדירות הריקות ומנהלים קרב אתני־מעמדי מתוקשר היטב כנגד הרשויות, כדי שלא יקופח חלקם בטובין המשותפים. אגב, כאשר בחרה משפחתי לעבור להתגורר ב"מבשרת ירושלים" אחד משיקולינו הנכבדים היה אידיאולוגי, לאמור: שלא להתגורר מעבר ל"קו הירוק".

מדי פעם באים לעבוד בביתנו פועלים פלסטינים מן הכפרים או ממחנות הפליטים שבאזור, והם אינם קוראים למקום "מבשרת" אלא "קלוניה" (Qalunya). מבחינתם, המקום נותר עד עצם היום הזה קלוניה. המקום מזוהה ככל הנראה עם העיר המקראית מוצא (יהושע י"ט, 26), והיא אכן ממוקמת בצדי מוצא של ימינו. וספסיאנוס הפך אותו למושבת חיילים רומית בשם Colonia Amosa, ואחר כך היתה ליישוב ביזנטי בשם Koloneia – שם שהערבים אימצוהו כמעט ללא שינוי באופן ביטויו. אגב, את כל המידע המאלף על מקום מגורי מצאתי בכרך שערך ההיסטוריון הפלסטיני ואליד ח'אלידי, כרך המשמש כמעין "יד ושם" לזכר כל היישו־בים והשכונות הערביות שהיו ואינם עוד בעקבות מלחמת 1948 והקולו־ניזציה של הארץ בידי היהודים.

מספר זה גם למדתי כי לפני 1948 התגוררו בקלוניה, בתוך 156 בתים, כ־900 כפריים ערבים ועוד כ־350 יהודים (ככל הנראה הכוונה למוצא הסמוכה, ולא לכפר הערבי). טיילים וצליינים דיווחו על כפר עשיר שנמצאו בו בתים מפוארים יחסית ליתר הכפרים הערביים, על מטעי הדרים, ועל קיומו של פונדק דרכים במקום (בדרך לירושלים). יהודים רכשו חלק מקרקעות הכפר כבר ב־1859, ואלה היו בין הרכישות הקרק־עיות הראשונות של יהודים בארץ, אך יישוב יהודי קבוע באזור הוקם רק עם כינונה של מוצא. הכפר הותקף ונכבש על ידי ההגנה במסגרת מבצע נחשון, ב־11 באפריל 1948. בֶּני מוריס מספר שהכוחות היהודיים שהו יומיים במקום כדי להבטיח את הריסתו הגמורה של הכפר, אשר נראה כי מרבית תושביו ברחו כבר ב־9 באפריל, לנוכח הידיעות על הטבח בכפר הסמוך דיר יאסין (גבעת שאול של היום).

אך מעשה זה אינו אלא משל על מה שאירע בארץ זו כולה, עוד בטרם "עליתי" אליה. בין 700 ל־800 אלף ערבים נעקרו מתוך כ־360 יישובים ערביים, שמרביתם נמחו מעל פני האדמה ומקצתם יושבו מחדש על ידי מהגרים יהודים ושמם עוברת (את המספרים המדויקים לא נדע לעולם, שכן אלה הפכו לחלק מן הסכסוך – היהודים ממעיטים בהם, הערבים מנפחים אותם). חלק קטן מתושביהם נהרגו תוך כדי הקרבות, או מתו מרעב וממחלות, וחלקם הארי היו לפליטים ונפוצו באזור ובעולם כולו. חלק מן הפליטים היו "פנימיים", כלומר כאלה שנמלטו או גורשו ממקום מגוריהם הקבוע, ולמרות שנותרו בתחומי מדינת ישראל – לא הורשו לשוב אל מקום מגוריהם ורכושם כ"נוכחים נפקדים" הוחרם והולאם.

ב.

הכל התחיל כשהבריטים החלו בפינוי אזורים שונים של הארץ. לקראת עזיבתם הסופית פעלה המיליציה היהודית העיקרית – ההגנה – על פי חשיבה אסטרטגית שגובשה במסמך הידוע, מ־10 במארס 1948, כ"תוכנית ד'". ככל הידוע לי, מסמך זה לא אושר מעולם על ידי "הדרג המדיני" אך היה ידוע ומקובל על מפקדים בכירים כזוטרים ושימש אותם כהנחת עבודה וכדוקטרינת לחימה. למרות שתוכנית ד' לא נועדה מלכתחילה ובמישרין לגירוש הפלסטינים שנותרו בארץ, ולביצוע מה שקרוי כיום "טיהור אתני" של השטח שבשליטה יהודית – ביצועה גרם לכך. וכך, בתום הקרבות של מלחמת 1948 נותרו בשטחים, שהיו בשליטה ישראלית, פחות מ־100 אלף ערבים – מבין כ־800 אלף שהיו בטריטוריות אלה לפני

1950 המפגינים ביולי לכנסת – "דם נשפך בחצר הכנסת"). 24 > תושבי הכפר ע'אבסייה, סמוך לנהריה, מגורשים מכפרם. התיישבו בכפר הנטוש דנון, על גבעה סמוכה, מרחק כ־500 מטר מכפרם.

+ נאסרת מכירת העיתון אל איתיחאד באזור המשולש "מטעמי ביטחון". > מופיע מולות הזהב מאת בנימין תמוז.

> מ. ברסלבסקי כותב במבפנים, על חרבת חזעה של ס. יזהר: "התמצית האכזרית של הסיפור [היא] התגלות הגלות כחוויה בנפש המספר, שמעיד על עצמו שמעודו לא היה בגלות. ... מה איום הדבר: בן לעם שהגלות היתה מעודה הוויית חיין, גורל, אוויר נשימה, צריך ללמוד משמעותה של גלות ... מסבלו של עם אחר – וכיצד?"

'תחמושת קלה', פזמונים מאת חיים חפר, ספרית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי, השומר הצעיר, מרחביה.

פברואר 13 > אנשי אָלֶף, ארגון כנעני, מופיעים בפני כחמש מאות איש במועדון הסטודנטים בירושלים. יונתן רטוש מרצה על בעיות ספרותנו, ומדגים בעזרת הסיפור "לילה בלי יריות" של ס. יזהר. 14 > המטאטא מציג את עגל הזהב, קומדיה בשלוש מערכות מחיי הארץ. 18 > גיליון ראשון של נב, כתב־העת החדש של תנועת איחוד (לאחר הפסקת הופעתם של בעיות ובעיות הזמן). נתן חופשי מרמז לאנלוגיה בין היהודים פליטי הנאצים החוזרים לבתיהם ומוצאים אותם תפוסים על ידי זרים לבין יישוב עולים חדשים ביישובים ערביים נטושים, וכמו כן מבקר את החינוך לצבא. המאמר זוכה לביקורות חריפות בעיתונות.

+ הקאמרי מציג את הם יגיעו מחר, מאת נתן שחם. > מתת גבוה, תוכנית חדשה של תיאטרון הרוויו לי־לה־לו. > הוועדה המייעצת להוצאת ספרים עבריים מפסיקה את הקצבת הנייר לספרי כיס, אבל לא מצליחה להביא לידי הפסקת הדפסתם. ב־26.6.50 יבקש דב יוסף לברר האם "אין אנו מקציבים נייר להוצאת ספרי בלשים, ספרות שונד [זבל] וספרות זולה אחרת" ומוצא "כי הדפסת ספרות זו התמעטה אמנם, אולם היא נמשכת, בעזרת מקורות נייר שאין... שליטה עליהם". התביעה להפסיק להדפיס את "ספרות השונד" חסרת הערך כפתרון למחסור בנייר תשוב ותעלה עוד כמה פעמים באותה תקופה.

מארס 2 > שישים תושבים בחרבת אל ג'למי מסולקים מבתיהם, לאחר שאנשי קיבוץ להבות חביבה דורשים זאת כתנאי לעלייתם לקרקע במקום. התושבים יקבלו קרקע בכפרי המשולש אך יעתרו לבג"ץ שיפסוק כי צו הגירוש לא היה חוקי, אולם בג"ץ לא הוציא צו להחזרת האדמות. 6 > ח"כ טובי שואל בכנסת מדוע אין מאפשרים לערביי אום אל פחם וטייבה להתארגן או לפתוח סניף של קונגרס הפועלים הערבים בכפריהם. 7 > ח"כ משה ארם ממפ"ם קובל על מניעת עבודה מערבים, אפליה בשכר, פינוי כפרים והתנכלויות מצד האפוטרופוס על נכסי נפקדים, ומבקש שהכנסת תדון במצבו של המיעוט הערבי. 9 > סאטיריקון, קבוצת תיאטרון חדשה המציגה בתל־אביב, במטרה להיות במה להווי ולסאטירה ציבורית. בין כותביה יגאל מוסינזון ויעקב אורלנד. בתוכנית הראשונה משתמשים בין השאר ב"בובונים פוליטיים" של דמויות ציבור. 13 > חוק נכסי נפקדים מגדיר כנפקד כל תושב פלסטינה שהחזיק בנכס בשטחי ארץ־ישראל, אולם לא נכח במקום מגוריו ביום שנכבש על ידי הצבא. נפקדים־נוכחים הם אלה שהוגדרו על פי החוק כנפקדים, אולם חזרו לאחר מכן לתחום מגוריהם. 16 > אחרי פולמוס ממושך על הלגיטימיות של תיאטרון ביידיש, מופיע צמד הקומיקאים היהודים, דז'יגאן ושומאכר, בהופעת בכורה בארץ. אחרי שישה שבועות הורה משרד הפנים להפסיק את סיבוב ההופעות, שזכה להצלחה קופתית, לפי תקנה האוסרת על אמנים מקומיים להופיע בשפות זרות, ומגביל את משך סיבובי ההופעות של אמנים זרים המופיעים בשפות זרות. לכן, הצמד יצרף לתוכנית אמן ישראלי, ויוסיף להופיע. 18 > תוכנית חדשה של שושנה דמארי עם משה וילנסקי, לפני צאתה לסיבוב הופעות בארה"ב. 27 > לוי אשכול מציע לסוכנות לפרק את מחנות העולים ומציג את "תוכנית המעברות".

+ המועצה לביקורת סרטים ומחזות אוסרת להקרין ביישובים יהודיים את הסרט המצרי העבר הנשכח, שאותו הביא עמו, כמקור פרנסה, אברהם ישראל, עולה חדש ממצרים. היזם רשאי להקרין את הסרט רק בקולנוע בנצרת – הקולנוע היחיד בעיר ערבית בארץ.

שהחלו מעשי האיבה.[1] ביצוע התוכנית גרם גם להגדלה ניכרת של הטרי־טוריות שעברו לשליטה יהודית – הרבה מעבר למה שהחלטת האו"ם ייעדה למדינה היהודית.[2] הלכה למעשה, יישום תפיסתה האסטרטגית של תוכנית ד' גרמה לגירוש ולאירידנטה. יעד התוכנית היה פינוי כוחות ערביים עוינים ועוינים־בכוח מתוך השטחים שיועדו למדינה היהודית, תוך השגת רצף טריטוריאלי בין ריכוזי האוכלוסייה היהודית, מניעת נפילתם או נטישתם של מרבית היישובים היהודיים – גם אלה שנמצאו מחוץ לגבולות החלוקה – והבטחת דרכי הגישה אליהם. כיוון שכוחות ערביים בלתי סדירים חנו בכפרים ובשכונות עירוניות, ומאחר שהמילי־ציות של רבים מהכפרים השתתפו בפעולות איבה נגד יהודים, ההגנה התייחסה אל מרבית הכפרים והיישובים הערביים כעוינים בפועל או בכוח. התוכנית קבעה במפורש, כי יש להעביר את האוכלוסיות של כפרים ויישובים ערביים אלה אל מעבר ל"קווים" ולגבולות המיועדים למדינה היהודית. במרבית המקרים – כדי להבטיח את אי־שיבתה של האוכלו־סייה הערבית, ובהיעדר כוח אדם לקיום חיל מצב שיחנה באזורים שנכבשו – הכפרים והיישובים הערביים נהרסו עד היסוד ולא נותר להם זכר.

יש לראות טיהור אתני זה בהקשר היסטורי. תוצאות המלחמה היו הרות אסון לחברה הפלסטינית וגרמו סבל אנושי לא־יתואר למשך דורות – סבל שעדיין נמשך. אולם יש להכיר בכך שתוצאות אלה לא היו מובט־חות מראש, וכי היתה אפשרות סבירה באותה נקודת זמן שחברת המהגרים־המתיישבים היהודית היא זו שתמוטט ותוכחד. שני הצדדים תפסו את המצב כמלחמה "על כל הקופה", שבעקבותיה ישרוד פוליטית רק אחד משני היישובים. זאת לפחות היתה התחושה הכנה והסובייקטי־בית בקרב היהודים, שאך החלו אז לעכל את תוצאות השואה ומשמעותה. אפשרות שואה נוספת בפלשתינה הילכה אימים על היהודים, ודוקטרינת הלחימה שלהם הושפעה מחרדה זו.

הקישור בין שואת היהודים לאסון הערבים קיים גם בהיסטוריו־סופיה הפלסטינית, אך ההקשר והמשמעות של קישור זה שונים משל היהודים. הקובלנה הפלסטינית מוכרת וברורה אף היא: האירופים והאמריקנים, הנוצרים וה"מערביים", ביצעו פשע נורא כלפי העם היהודי, שהוא עצמו "המצאה מערבית"; אלה השמידו, ואלה עצמו עיניים ולא עשו דבר כדי למנוע את ההשמדה. לאחר שביצעו את פשעם נגד היהו־דים, הם התנערו מאחריות והביאו עַם ערבי־אסיאני לשלם את מלוא המחיר על פשעם, בסייעם לגרשו מאדמתו, ובכך הוסיפו פשע על פשע. אין להתפלא, אפוא, על הטינה העמוקה שרוחשים חלק מן הערבים והפלסטינים ל"מערב".

ג.

טראומת הגירוש והגלות – טרגדיה שנתפסה כאישית וכלאומית כאחת – מאפילה עד עצם היום הזה על ההוויה הפלסטינית יותר מכל אירוע אחר.[3] אני יודע שיהודים רבים יתקוממו כנגד ההשוואה, אולם "האסון"

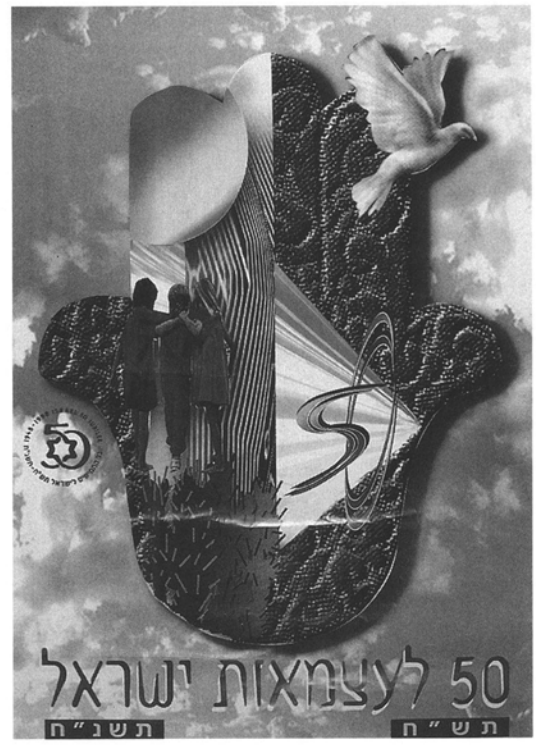

כרזה לשנת החמישים של מדינת ישראל, משרד ההסברה, ירושלים 1998.

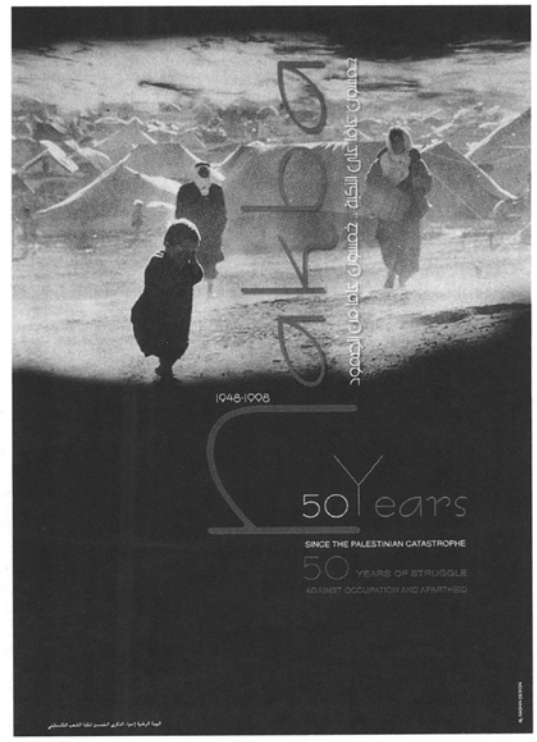

"50 שנים לאל נכבה, 50 שנים של התנגדות". כרזה מטעם הוועדה הלאומית להחייאת יום הזכרון ה־50 לאל נכבה של העם הפלסטיני.

1950 אפריל 2 > שומר במחנה עין שמר יורה למוות מתימן בעקבות קטטה בין עולים בתור לאוכל. 3 > ר' בנימין עורר את זעם הסופרים הצעירים כאשר האשים אותם, בעת כינוס סופרים בירושלים, בשתיקה נוכח מעשי רצח, כמו אלה שאירעו בדיר יאסין. > תחרות מר ישראל הראשונה, ביוזמתו של רפאל הלפרין, מייסד מכון שמשון. 9 > "איך לבנות עיר", אחד מטוריו הראשונים של עמוס קינן ככותב המדור עוזי ושות': "לבנות עיר זה הדבר הכי פשוט מה שיש בעולם. קודם כל צריך לעשות מלחמה, מגרשים את הערבים ואז מתפנה מקום ביפו או ברמלה ואפשר להתחיל לחשוב איך לבנות עיר. בהתחלה עושים קיוסקים. בכל בית מעמידים קיוסק או שניים ומוכרים שם גזוז, מפני שזה המשקה הלאומי שלנו. מי שחושב שצריך לשתות מיץ יכול לנסוע לאנגליה". 10 > הצ'יזבטרון הציג תוכנית ראשונה על במה אזרחית – שטח הבקר, שאינה זוכה להצלחה מסחרית. בן־גוריון מורה לבטל את אחד המערכונים. 13 > מופיע גיליון ראשון של העיתון העולם הזה, בעריכת אורי אבנרי ושלום כהן, לאחר שנרכש מהעורך הקודם, אורי קיסרי. יוחנן שנער כותב במדור הקולנוע על שמועות ותקוות, שחברת הסרטים מטרו תצלם סרט בישראל במטרה "לנצל לטובת קופת החברה האמריקנית את הערך הסנסציוני של ישראל". > יהודי מנוחין מגיע לסיבוב הופעות בארץ. קדם לבואו פולמוס ממושך ורבים התנגדו לבואו על רקע תמיכתו במנצח הגרמני פורטואנגלר. 19 > לי־לה־לו מציג את אופנבאך בתל־אביב, מאת נתן אלתרמן, ביטוש דוידוב ושמואל פישר – סיפורי עולה חדש בשבע מערכות.

+ מופיעים: מה חידש הפלמ"ח, מאת יצחק שדה; הצד השני של המטבע, מאת אורי אבנרי – סיפור החלמתו של פצוע מלחמה. האחרון מעורר ביקורת חריפה על "הרפיון המוסרי" שהוא מעורר ועל המימד "הפורנוגרפי" שבו. הספר יהיה עד מהרה אחד מרבי המכר הגדולים בארץ.

'לנוגה עץ רקב', רומן מאת דוד כנעני, ספרית פועלים, מרחביה.

מאי 1 > מצעד 1 במאי בתל־אביב מתבטל בשל סכסוך בין מפ"ם למפא"י. 7 > תערוכה של חמישה אמנים ישראלים בקהילה היהודית בוושינגטון. משה מוקדי זוכה בפרס. 15 > בכינוס הוועד הפועל הציוני מוחלט על הקמת המוסד לתיאום של ממשלת ישראל ושל ההנהלה הציונית. 18 > מתחילה העלאת יהודי עיראק. > הממשלה מחליטה על הקמת מעברות לקליטת העולים החדשים. 28 > ישראל מציעה להקים רשות או"ם שתפקח על המקומות הקדושים.

+ תיאטרון המטאטא מציג את בעלי המיניסטר, מאת יהושע בר־יוסף. > פועלים מפתח תקוה מטילים מצור על ראש העין, מונעים מתושבי המעברה לצאת לעבודה, ובשלב מסוים אף מקיפים את המחנה בגדרות תיל. הם טוענים כי תושבי המעברה הלא־מאורגנים מסתפקים בשכר נמוך וגוזלים מהם עבודה. > רואים אור: רום ימים, רומן מאת אהרן מגד; שני רעים יצאו לדרך, ספר שירים מאת ימימה צ'רנוביץ'; המרד, יומנו של מנחם בגין; בקו האש, יישובים במערכה, בעריכת אפרים תלמי.

יוני 11 > ועדת טיומקין, שחקרה את טענות החרדים בנוגע לחינוך במעברות, מוצאת שחלקן הגדול היה מוצדק. היתה אפליה נגד הורים מעולי תימן שביקשו לרשום את בניהם לזרמי החינוך הדתי והחרדי, הופעלו לחצים וילדים שוכנעו לגזוז את פאותיהם. 13 > נדחתה ההצעה להכין חוקה. במקומה התקבלה הצעת פשרה של ח"כ הררי לחוקק חוקי יסוד נפרדים שיתאגדו בהדרגה לחוקה. 15 > כתבה מצולמת בהעולם הזה: "חייה הפרטיים של שושנה דמארי".

+ הבימה מציג את בקץ הימים, מאת חיים הזז.

יולי 5 > נחקק חוק השבות. 11 > שר האספקה והקיצוב נוזף בהוצאת הקיבוץ המאוחד על שהוציאה ספר שירים של המשורר הרוסי מאיקובסקי בהוצאה מהודרת תוך בזבוז נייר. > סריקות באבו ע'וש, לאחר שכמאתיים מתושבי הכפר שברחו ממנו במהלך המלחמה הסתננו אליו חזרה. מאה וחמישה אנשים מגורשים. 24 > בכורה ללהקת הגמדים. התוכנית הראשונה: אימפורט אקספורט [בעברית] והמלאך בין אנשים [ביידיש].

+ שמועות על הגירוש הקרוב של אחרוני התושבים שנותרו בכפר הערבי מג'דל, שבמקומו תוקם העיר אשקלון. עולים

("אל נַכְּבָּה"), כפי שהפלסטינים מכנים את אירועי 1948 ותוצאותיהם, הם ההוויה הדומיננטית והמעצבת מבחינתם, בדומה לזיכרון השואה אצל היהודים. בדומה לשואה, יש ברתימת "אל־נכבה" יסודות בונים ויצירתיים בצד יסודות משתקים ואובססיביים, מבחינת ההתנהגות הפוליטית, התרבותית והחברתית הפלסטינית. יצירתיות זו מצאה ביטויה בספרות ובשירה, שכוננו להבניית זיכרון קולקטיבי, זהויות ונרטיבים לאומיים, שכללו תערובת מן הישן ומן החדש. כך בבוא הזמן תתוודה המשוררת פדווה טוקאן ש"ב־1948, אבי מת ופלסטין אבדה... אירועים אלה נתנו לי את היכולת לכתוב את השירה הלאומנית שאבי רצה מאז ומתמיד שאכתוב". תרבות עממית, המובעת בשירים ובבלדות, בשירה ובפרוזה, נוצרה סביב שלושה נושאים מרכזיים בציר הזמן המיתי עבר־הווה־עתיד: זיכרון גן העדן האבוד שהפלסטינים גורשו ממנו, הקינה המרה על ההווה, הרצון לנקם ושילם ותיאור השיבה העתידית עטורת הניצחון לשדה, לכרם, לבית, ליישוב ולמולדת.

ככל שהפלסטינים היו רחוקים גיאוגרפית ופוליטית מפלסטין, וככל שבאו פחות במגע עם היהודים ועם ישראל כישות חברתית ופוליטית, ועם אזרחיה, גברו היסודות המיתיים בתודעתם ועמם השנאה ושאיפת הנקם. אלה שהיו במגע קרוב, ולעתים אינטימי (אם לא אינטימי מדי), עם "הישות הציונית" הקונקרטית (בעיקר ערביי ישראל, אך גם הפועלים והאסירים מן ה"שטחים") למדו להכיר היטב אותנו, את שפתנו, את ריבנו ואורחותינו, ואת תרבותנו. בצד הטינה והרגשת העוול הנורא שנעשה להם בעבר וממשיך להיעשות בהווה (וככל הנראה ימשיך להיעשות בעתיד), נוצרו בקרבם גם הערכה וקנאה כלפי החברה הישראלית, על תרבותה החומרית והרוחנית, וכן כלפי עוצמתה הצבאית. ככל שהפלסטינים הכירו אותנו – ורובם מכירים אותנו טוב משאנו ומזרחנינו מכירים ומוקירים אותם – כך חדרה לתודעתם שבהקשר הסוציו־פוליטי הנוכחי המדינה והחברה הישראלית, כמדינת לאום יהודית, היא עובדה קיימת ומוגמרת ומוטב להשלים עמה ועם קיומה, ולהגיע עמה להסדר נסבל מאשר להנציח את הסבל הפלסטיני ולהורישו מדור לדור.

חלק גדל והולך מן הפלסטינים, בעיקר כאלה שחיים בשטחים שנכבשו על ידי ישראל ב־1967, נכונים לוותר על חלום "פלסטין הגדולה", לוותר על רכושם המשפחתי ועל חלק מנכסיהם הלאומיים (למרות אי־הצדק שבוויתור זה, מנקודת מבטם). וזאת, בתנאי שיזכו למדינה לאומית משל עצמם (וטנייה) בגבולות שלא יבלמו לחלוטין את התפתחותם החברתית והכלכלית (קרקעות ומים), ושכבודם לא יהיה לחלוטין למרמס. זוהי מהפכה בחשיבה הפוליטית הפלסטינית, אשר בראשונה מאז תחילת ההתיישבות היהודית יש בה הסכמה לחלוקת הארץ. הפלסטינים מצפים מאתנו שגם אם לא נשיב להם את אדמותיהם ואת בתיהם – כי אנחנו החזקים כאן והם החלשים – לפחות נכיר באסונם ובסבלם, ובעובדה שהחברה והמדינה שלנו נבנו וכוננו במידה רבה על חורבות החברה והתרבות הערבית. הם אפילו אינם מצפים שנבקש מהם "סליחה" – אלא רק שנכיר בעובדות. נראה שהכרת הסיפור, הזיכרון הקולקטיבי והסבל הפלסטיני ועיכולו כחלק מן ה"סיפור שלנו" – כשם שאנו חלק מן ה"סיפור שלהם" – הכרחיים להתבגרותה של החברה הישראלית, לתחושת חוסנה וליכולתה להציץ במראה תוך ביקורת עצמית.

ברוך קימרלינג – המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

---

1 כתוצאה מהסכם שביתת הנשק עם ירדן, ולאחר שמעטים הצליחו לחזור, הגיע מספרם בסוף 1949 לכ־150 אלף.

2 תוכנית החלוקה של 1947 היתה משופרת בהרבה מנקודת מבט יהודית לעומת התוכנית של 1937, וקטסטרופלית מנקודת מבט פלסטינית. על פי תוכנית 1937, מתוך כלל שטחה של פלשתינה, שהיה 26,305 קמ"ר, היהודים היו אמורים לזכות ב־5,000 קמ"ר לעומת 21 אלף שיועדו לפלסטינים. תוכנית 1947 היתה נדיבה בהרבה ליהודים, והם היו אמורים לזכות כמעט במחצית משטחה של פלשתינה, כלומר 14 אלף קמ"ר. לבסוף, לאחר מלחמת 1948 המדינה הישראלית שלטה, במסגרת קווי שביתת הנשק, ב־20,325 קמ"ר. יש לזכור כי בוועידת ורסאי דרשה ההסתדרות הציונית כ־46 אלף קמ"ר, כאשר הגבול המזרחי היה אמור לעבור סמוך למסילת הברזל החיג'אזית, ואילו הגבול הצפוני היה אמור להיות נהר הליטאני, ולכלול גם חלקים מן הרמה הסורית ("רמת הגולן"). אחרי מלחמת 1967 ישראל שלטה על שטח של כ־90 אלף קמ"ר, ואילו לאחר הנסיגה מסיני היא נותרה עם 28 אלף קמ"ר (לא כולל "רצועת הביטחון" בדרום לבנון). אין זה פלא אפוא שערבים רבים רואים בנטיות ההתפשטות הטריטוריאליות הישראליות "תכונה אינהרנטית" לציונות.

3 אני מעז למשל לשער השערה פרועה, שבין 1967 ל־1987 תושבי השטחים הכבושים, בעיקר בגדה המערבית וברצועת עזה (ב"רמת הגולן" ממילא נעקרו כ־100 אלף פלאחים מן הטריטוריה, ורק הכפרים הדרוזיים שנתפסו אז כ"ידידותיים" נותרו על כנם), שמרו על מרב האיפוק, ואם היתה התנגדות לכיבוש – היא היתה סבילה מעיקרה, משום שהפלסטינים חששו להעניק לישראלים תירוץ והזדמנות לביצוע גירוש בקנה מידה רחב. גם כך נעקרו כתוצאה ממלחמת 1967 כ־200 אלף פלסטינים מן הגדה המערבית. משום כך גם הועדף בשטחים הצָאמֻד, הגיבור הנאחז באדמתו למרות קשיי הכיבוש, על פני הפדאי, למרות שהאחרון היה מעורר באורח טבעי התלהבות רבה יותר.

1950 חדשים ותושבים מהסביבה מגיעים לבחור בתים. תושבי הכפר מוכרים את מטלטליהם ברחוב. > רואים אור: בני המג"ד, רומן מאת יהושע בר־יוסף; עבים חולפות, שירים מאת פניה ברגשטיין; פריחת האורנים, שירים מאת זרובבל גלעד; ספרו של חיים גורי, עד עלות השחר, יוצא לאור ומעורר מחלוקת. סגן הרמטכ"ל, מרדכי מקלף, טוען כי הוא משמיץ את הצבא וחוקר מדוע לא הוגש לצנזורה. הצנזורה פוסלת את הספר והמשטרה מחרימה מהחנויות כ־2,000 עותקים.

אוגוסט 1 > נחקק החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם. > מתחילות שביתות סוחרים נגד מדיניות הקיצוב. 17 > מכתב גלוי של מערכת כתב־העת אשמורת, ביטאון הדור הצעיר של מפא"י, לחברי המפלגה: המערכת, שבין חבריה גם נסים אלוני ומנחם תלמי, פוטרה. העיתון מועבר לניהול המשמרת הצעירה במפלגה. 24 > העולם הזה פותח בסדרת מאמרים, "נוער מחפש את המחר", על בני קיבוצים, חיילים משוחררים וצעירים ערבים. 25 > נסים אלוני ואהרן אמיר זוכים בתחרות הסיפור הקצר של הארץ. תנאי התחרות: סיפורים שניתן לתרגמם; הגשה בשמות גלויים. שמות השופטים, מבין חברי מערכת הארץ – חסויים. 26 > קרבות שבת בירושלים אחרי שחרדים חסמו את פינת הרחובות מאה שערים וגאולה, וצעירים חילונים הגיעו במכוניות עם שני כדי חלב, משלוח לתנובה, ששימשו עילה לנסיעתם. > צעירי מק"י נעצרים לאחר שהתפרעו בקולנוע בו הוצג יומן על מלחמת קוריאה, אותו כינו "הסתה אימפריאליסטית". 31 > אורי אבנרי תובע בהעולם הזה את הזכות לבקר את הצבא ומתנה זאת בשתי תכונות: ניסיון צבאי מעשי (רצוי קרבי) וידיעה מעמיקה ככל האפשר בתיאוריה הצבאית".

+ מנחם דורמן מבקר את חרבת חזעה במבפנים על נטייה פציפיסטית ואנרכיזם עמוק הכופר בעיקר, אולם מצדיק את כתיבתו: "מעשים שהיו בחלקם, ואולי בחלקם המכריע, בבחינת הכרח־לא־יגונה, אבל צריך שיבוא אחד ויתלה בהם את כל כובד משקלו של תוכחתו המוסרית כדי שיוסיפו להיות גם בבחינת הכרח בל־ישובח". > מופיעים: שיירה של חצות, מאת ס. יזהר; ומעשר ראשון, מאת ישראל (שייב) אלדד.

ספטמבר 7 > מאמר במעריב נגד ר. אלסטון, כתב זר הכותב טור אישי בהארץ ("בעיני הזר הגר בתוכנו"), "לא נלמד מפי זרים". 11 > "פנטזיה", פיליטון בשבועון אשמורת, חתום בשם העט חנן, מתאר סיוט שבו מקימות מפ"ם, מק"י וחרות קואליציה; למחרת הקמת הממשלה היא מכריזה על הלאמת הבנקים, התעשייה והמסחר; הפקעת זהב וכינון ברית הגנה עם ברה"מ; משפט נגד קבוצת רבנים הנאשמים בריגול לטובת מעצמה זרה ובהסתה; הרב הראשי מוצא להורג; אזרחים נמלטים מהמדינה; גל הוצאות להורג, ועוד. 16 > בחיפה נעצרים ערבים שהפיצו כרוזים, מטעם קונגרס הפועלים הערבים, הקוראים לפתיחת שערי ההסתדרות בפני פועלים ערבים. 24 > שידור ראשון של גלי צה"ל, מאולפן בבית ספר המנחיל ברמת־גן, שהופקע לצורכי הצבא. בשידור הוקרא פרק תנ"ך על דוד וגולית.

+ משה שיינפלד, מראשי צעירי אגודת ישראל, כותב בדגלנו על התעוררות בפעילותם של בני התנועה. בעוד ערכי החלוציות והגבורה במחנה החילוני נתונים במשבר, נערי האגודה "עוברים את הארץ לאורכה ולרוחבה, במחנות ובמעברות ומביאים לעולים ולידיהם את דבר ה'. עתים הם מסכנים את חייהם ואינם שועים לאיומי הדמים של מדריכי ההסתדרות הרודים בעולים החדשים".

אוקטובר 3 > בן־גוריון מכריז על מלחמה תקיפה בשוק השחור. 16 > הממשלה מתפטרת בעקבות עימות עם המפלגות הדתיות בשאלת החינוך במעברות. אלה דורשות לשייכו לזרם הדתי. ממשלה חדשה של הקואליציה הישנה מוצגת ב־30 באוקטובר.

נובמבר 6 > הקאמרי מציג את קרא לי סיומקה, מאת נתן שחם. > הוכרז מבצע "קורת גג" לקליטת ילדי פליטים בעונת החורף. 9 > יגאל ידין מתמנה לרמטכ"ל, במקומו של יעקב דורי. 14 > בחירות לרשויות המקומיות. הצלחה לציונים

'הם יגיעו מחר', מחזה מאת נתן שחם. כרזה להצגה בבימוי שולמית בת דורי, בבימת הקיבוץ.